# КОНФЕРЕНЦІЇ, СИМПОЗІУМИ, КОНГРЕСИ

***Абашнік В.О.***,
доктор філософії, завідувач кафедри загально гуманітарних дисциплін Харківського економіко-правового університету

## Християн Томазій (1655-1728) як новатор сучасної правової культури та освіти юристів

Під такою назвою з 20 по 23 січня 2005 р. у м. Галлє (ФРН) відбувся міжнародний правознавчий симпозіум, присвячений 350-річчю з дня народження відомого німецького просвітника, філософа та юриста. Ця конференція пройшла в рамках "Року Християна Томазія 2005", проголошеного юридичним факультетом об'єднаного університету імені Мартіна Лютера (Галлє-Віттенберг). Головний організаційний тягар взяв на себе завідувач кафедри цивільного права та європейської, німецької й саксонської історії права, професор та доктор юриспруденції Гайнер Люк (Heiner Lueck). Цей вчений є не лише членом Саксонської Академії Наук, але й авторитетним спеціалістом у сфері цивільного права та відомим дослідником рецепції "Магдебурзького права" у Східній Європі, в т.ч. й в Україні. Так в кінці 80-х рр. Г. Люк перебував на стажуванні у Києві та працював над темою впливів Магдебурзького права в Україні у XVII-XVIII століттях.

В центрі уваги міжнародної конференції була творчість важливого представника раннього німецького Просвітництва Християна Томазія. Народився він 1 січня 1655 р. у Лейпцигу у сім'ї відомого професора філософії Якоба Томазія, вчителя Лейбниця. У Лейпцігському та Франкфуртському (на Одері) університетах Хр. Томазій вивчав фізику, математику, історію, філософію та

юриспруденцію й отримав ступені магістра та доктора філософії та юриспруденції. У 1684 р. у Лейпцигу він почав викладати філософію та теологію, причому у 1687 р. вперше прочитав лекцію німецькою мовою. Однак, після заборони викладання у 1690 р. Томазій переїхав до Берліну, а потім до Галлє. У 1694 р. він став співзасновником університету в Галлє, де викладав філософію та юриспруденцію до останніх років життя, а також був тут проректором, а з 1710 р. ректором.

У 1688 р. Томазій редагував перший німецький журнал "Місячні бесіди" та став "батьком" німецької журналістики. Щодо його заслуг перед юриспруденцією та філософією права, то слід наголосити, що саме Томазій вперше здійснив систематичне розрізнення між правом та мораллю. Серед робіт Томазія слід виділити численні підручники з природного права німецькою та латинською мовами, а також Institutiones iurisprudentiae divinae (1688) та, особливо, Fundamenta iuris naturae et gentium (1705). Окрім теоретичного значення його філософських, богословських та юридичних праць, головна заслуга Томазія полягала в тому, що він першим виступив проти катувань на допитах та проти переслідувань і спалювання "відьом".

Святкове відкриття січневої конференції та сама конференція пройшли у приміщенні комплексу "Франкеше штіфтунген". Цей добродійний фонд заснував у 1695 р. відомий пієтист та професор теології Август Герман Франке (1663-1727). Відкриття конференції проходило за супроводу університетського камерного оркестру, котрий виконав твори уродженця Галлє Г.Ф. Генделя та В.А. Моцарта й, таким чином, створив барокову атмосферу кінця XVII-го - початку XVIII-го ст. Крім участі керівників університету – проректора, професора Ганса-Йоахіма Зольмса та декана юридичного факультету, професора Вінфріда Клута, – на відкриття конференції було запрошено міністра культури федеральної землі Саксонія-Ангальт Яна-Гендріка Ольбертца, обербургомістра м. Галлє пані Інгрід Гойслер, президента Саксонської Академії наук, професора Уве-Фрітьофа Гауштайна. З вечірньою доповіддю "Християн Томазій як юрист Просвітництва" виступив корифей досліджень вчення цього мислителя, емеритований професор Клаус Люіг (Кельн).

Конференція в Галлє включала в себе п'ять тематичних комплексів, в рамках яких виступило біля 20 доповідачів, головним чином з ФРН, а також два з Швейцарії та один з України. *Перший*

*тематичний комплекс* було присвячено питанню "Християн Томазій у світлі філософії права". В його рамках професор філософії *Маттіас Кауфман (Галлє-Віттенберг)* говорив на тему "Благопристойність у філософсько-правовій концепції Томазія". Далі, доктор *Клаус Луттербек (Грейфсвальд)* виступив з доповіддю "Право і мораль у Томазія та у новітній філософії права Густава Радбруха". Відомий швейцарський правознавець *Марцел Зенн (Цюріх)* доповідав про рецепцію філософсько-правового вчення Спінози у брандербурзько-пруських університетах. При цьому професор Зенн наголосив, що Томазій на тлі загального неприйняття позиції нідерландського мислителя все ж використав у своїй правничій теорії центральні елементи вчення Спінози. Юрист *Йоахім Резніковскі (Галлє-Віттенберг)* у своїй доповіді "Вчення Томазія про надзвичайне положення", крім своєї основної теми, також показав вплив німецького юриста на формування принципів сучасного кримінального права.

Завідувач кафедри загальногуманітарних дисциплін ХЕПУ *Володимир Абашнік (Харків)* виступив в рамках першого комплексу питань з доповіддю "Християн Томазій у правовій думці Росії та України". Автор наголосив, що ім'я Томазія в Росії та Україні вперше зустрічається в контексті рецепції західноєвропейських правничих та богословських теорій його вчителя Самуеля Пуфендорфа (1632-1694) та нідерландського мислителя Гуго Гроція (1583-1645), дві роботи якого було переведено російською мовою: *"Истинное благочестие христианское"* (1768) та *"Рассуждение против атеистов и натуралистов"* (1781). При цьому знайомство зі вченням Томазія спочатку відбулося у Києво-Могилянській академії, випускники та студенти якої вже на початку XVIII-го ст. стажувалися в німецьких університетах (Галлє, Йєна, Віттенберг, Лейпциг). Перш за все, мова йшла про Ф. Прокоповича, автора "Духовного регламенту" (1721), С. Яворського та Г. Бужинського, який переклав дві праці Пуфендорфа російською мовою.

У Російській імперії різні аспекти вчення Томазія отримали розповсюдження у творчості В. Татіщева, А. Кантеміра у першій половині XVIII-го ст., та у законодавчих проектах і працях М. Паніна, М. Щербатова, О. Полєнова у другій половині XVIII-го ст. В цей час основні ідеї філософсько-правового вчення Томазія викладалися також у рамках навчальних курсів Харківського колегіуму (М. Шванський), Московського університету

(С. Десницький), навчальних закладах Санкт-Петербурга (С. Козельський) та Києво-Могилянській академії, випускники якої складали переважну більшість професорів тогочасних вищих навчальних закладів Російської імперії.

Тут відзначимо також, що у відношенні січневої конференції в Галлє та цієї доповіді впливова *Південнонімецька газета (Мюнхен)* написала: "Ця конференція стала форумом великої кількості цікавих доповідей щодо багатогранного феномену Томазія. Тематизовано було навіть малодосліджені аспекти. Так, філософ Володимир Абашнік показав впливи вчення Томазія на університетську освіту в Росії та Україні, а також на законодавчі проекти Петра Великого та цариці Катерини" [1].

У рамках *другого тематичного комплексу* конференції "Княже право та церковне право" професор *Штефан Бухгольц (Марбург)* говорив про "Толерантність в кінці XVI-го ст. та княже право у теологічних конфліктах". Відомий юрист *Генріх де Валль (Ерланген)* виступив з доповіддю "Держава та державна церква як гаранти толерантності". *Третій тематичний комплекс* конференції називався "Юридична освіта та мова права". Тут доктор *Франк Грунерт (Гессен)* тематизував проблему "Відносин між юридичною практикою та філософською рефлексією у творчості Християна Томазія". Далі, професор *Міхаель Германн (Галлє-Віттенберг)* присвятив свою доповідь особливостям вчення Томазія про заходи застороги при укладанні договорів. Відомий літературознавець та професор *Фрідріх Фолльгардт (Мюнхен)* зробив наголос на "Мові у творах Томазія", а доктор *Андреас Гьоген (Берлін)* говорив про "Мову права на початку Нового часу".

Найпредставницький, *четвертий тематичний комплекс* конференції мав назву "Законодавство та юридична практика". В його рамках спочатку доктор *Гайнц Монгаупт (Франкфурт-на-Майні)* виступив з доповіддю "Закон та законодавство у правничій концепції Томазія", а потім швейцарський професор *Андреас Тір (Цюріх)* тематизував "Вчення Томазія про законодавство". Далі, професор *Бернд-Рюдігер Керн (Лейпциг)* говорив про "Томазія та німецьке приватне право". Юристка *Єва Шуманн (Гьоттінген)* у своїй доповіді сконцентрувалася на основних положеннях твору Томазія "Про конкубінат" (1713/4) та тогочасному правовому становищі незаміжніх жінок. Юридичним рецензіям Томазія присвятив свій виступ *Фальк Гесс (Галлє-Віттенберг)*. Відомий професор *Гюнтер*

*Єроушек (Йєна)* детально висвітив тему "Томазій та заснування університету в Галлє". Нарешті, *п'ятий тематичний комплекс* конференції включив у себе питання "Християн Томазій та сучасне право". В його рамках професор *Міхаель Кіліян (Галлє-Віттенберг)* виступив з темою "Томазій у світлі сучасного міжнародного права", а доктор *Георг Штайнберг (Берлін)* розповів про основні положення "Природного права Християна Томазія".

Крім офіційних виступів для учасників конференції була запропонована цікава культурна програма (відвідини місцевої опери, домумузею іншого відомого філософа – Християна Вольфа), а також огляд знаменитої бібліотеки "Благодійного фонду Франке", де зберігаються переклади Франке, Арндта та інших пієтистів українською мовою. Вони були зроблені студентами-українцями, в т.ч. С. Тодорським, які навчалися в університеті Галлє у XVIII столітті. Учасники конференції також відвідали та поклали квіти на могилу Хр. Томазія. На покладання вінка до могили мислителя приїхали й нащадки Християна Томазія – відома у минулому журналістка, 81-річна Ютта Томазіус з Франкфурта-на-Майні, та юристи Дітріх і Герман Томазіус з Фрісландії.

На завершення слід додати, що творчий доробок Християна Томазія налічує більше ніж 300 робіт. У найближчому майбутньому не очікується видання повного зібрання творів цього мислителя. Однак, щоб зробити доступними основні філософські та юридичні твори Томазія хоча б для дослідників та зацікавлених читачів видавництво "Ольмс" (Гільдесгайм - Нью-Йорк) з 1993 р. почало публікацію "Вибраних творів Християна Томазія" у 24 томах. Редагує це видання відомий філософ та спеціаліст з філософії Просвітництва Вернер Шнайдерс, який також написав передмови до деяких томів. Більшість з них (13 томів) вже вийшла з друку мовами оригіналів – німецькою та латинською. У цьому ж видавництві "Ольмс" заплановано видання збірки з доповідями січневої конференції у Галлє за редакцією професора Гайнера Люка. Там буде надруковано також статтю автора цих рядків під назвою "Впливи Християна Томазія на правознавство та філософію в Росії та Україні", котра вперше ознайомить західного читача з названою тематикою.

**Література**

1) Див.: Mader, Eric-Oliver, Recht aufgeklaert. Ein Hallenser Kolloquium zu 350 Jahren Christian Thomasius, in: Sueddeutsche Zeitung, 28. – Januar 2005. – Nr. 22. – S. 14.